

Gruppe 1:

Hege Jacobsen

Gi en utlegning om Aristoteles' redegjørelse om de menneskelige følelser. Sammenhold dette med eksempler på hvordan nyhetsjournalistikken vekker følelser i leserne. Diskuter retorisk effekt.

Målet med retorikken er å løse påtrengede problemer ved å endre folks standpunkt i en sak og få de til å handle. For å kunne oppnå dette målet er det ikke nok med en god presentasjon av sakens argumenter; publikum vil etter all sannsynlighet også bli presentert for sakens motsats. Det som må til i følge Aristoteles er en appell til følelsene, det er de som påvirker folk og gjør at de endrer oppfatning (Aristoteles 1: 37). For å kunne appellere effektivt må man ha kunnskap om det man appellerer til. Aristoteles går derfor gjennom en rekke følelser og forklarer hvem de rettes mot, hvordan sinnsstemning man vanligvis er i når en følelse oppstår, og hvilken anledning den er en reaksjon mot (Aristoteles 1: 38).

Hvis man har kunnskap om følelsene kan man altså effektivt appellere til de og engasjere publikum i den ønskede retning.

Den første følelsen som behandles er "vrede", eller sinne. Sinne er "et ønske om at tilføje smerte" og er alltid rettet mot en enkelt- person eller sak; en tilsvarende følelse rettet mot en gruppe betegnes som hat (Aristoteles 2: 11). Sinne kan gå over, hat vedvarer.

Aristoteles går videre med frykt "en ulysbetonet følelse af uro, der udspringer af en forestilling om et nært forestående ødeleggende eller smertefuldt onde" (Aristoteles 2: 12). Nærhet brukes her, og om mange av de andre følelsene som et viktig stikkord: for at følelsen skal kunne vekkes må det være snakk om noe som kan ramme deg, eller noen som står deg nær. Det er denne nærheten som gjør at argumentene synker inn; argumentene eller saken "forstås" via følelsene. Det er "talerens" oppgave via fakter, anekdoter eller bilder å få en sak til å virke nær, selv når den ikke er det.

Aristoteles påpeker at man ved å fremvise andre saker eller personer kan man få folk til å se at dette er noe de også kan rammes av og dermed fremkalle frykten også i dem (Aristoteles 2: 12). Et eksempel på bruk av følelsen frykt er i rettssaker; anklager vil ofte spille på juryen frykt for en gjentatt handling eller for

personen selv som ond og i stand til hva som helst, for å få de til å erklære vedkommende skyldig. På den måten får de gjerningsmannen bort fra seg selv og sin familie. Forsvareren på sin side vil ofte spille på medlidenhet ved å vise den anklagede som en person lik deg og meg, men som har blitt offer for noe utenfor sin kontroll. Noe slikt kan være en dårlig oppvekst, urettferdig behandling etc.

Et eksempel på bruk av bl.a. frykt fra journalistikken er overskriften, og artikkelen den headliner, ”Arne(76) ranet av Halloween-skurker”(Dagbladet 01.11.07: 11).

Her kan det sies at journalistene spiller på frykt. Bevisst eller ikke, fordi de fremstiller gjerningsmenn som angriper en gammel mann. En gammel mann vil vi alle anta er forsvarsløs og alderen er eksplisitt i headingen. En voksen, men yngre, mann ville sannsynligvis ikke ha fått sin alder med i overskriften fordi det da ikke ville vært en like ’skummel’ hendelse. En leser vil altså kunne bli bekymret over å bli utsatt for samme handling selv fordi det er fremstilt som nært i tid(ved å bruke Halloween), i sted(det fremkommer av artikkelen at ranet skjedde hjemme hos mannen og at mennene som gjorde det tvang seg inn) og i tillegg utført av personer som visstnok angriper selv den mest forsvarsløse i samfunnet- ingen er trygge. Hvis man da i tillegg er i samme aldersgruppe som Arne kan man anta at dette danner et større grunnlag for frykt. Jeg vil komme tilbake til denne artikkelen som eksempel på bruk av følelsene skam og medlidenhet i journalistikken.

Den neste følelsen er skam, en ”følelse av ubehag og forvirring med hensyn til øjeblikkelige, tidligere eller fremtidige feil-handlinger, som synes at ville medføre vanry” (Aristoteles 2: 13). Som eksempel brukes karakterbrister som feighet, mangel på selvkontroll og ”at ville skaffe seg vinding ved små og lurvete affærer, eller av dem, som ikke kan forsvare seg” (ibid.). Igjen kan man se på eksempelet ”Arne (76)...”: med eller uten vilje kan man si at dette spiller på gjerningsmenneskets skamfølelse, eller i alle fall håpet om at de føler skam. I samfunnssammenheng er man jo avhengig av at individer føler skam når de overskrider de allmenne spilleregelene og da også selvfølgelig de gjeldende lovene. En slik overskrift kan tolkes som en pekefinger mot gjerningsmennene; det de gjorde var ikke bare ulovelig, men også skammelig.

Medlidenhet er følelsen som rammer oss når noen vi kjenner eller som ligner oss selv m.h.t. ”alder, karakter,

holdninger, status eller herkomst” (Aristoteles 2: 14). Dette er nært beslektet frykt fordi ”det som vekker frykt i en selv, hvis en hadde det nære nok, vekker altså medlidenhet når det skjer andre” (ibid.). Igjen er altså nærhet viktig.

Artikkelen nevnt ovenfor, ”Arne(76)..” spiller også på leserens medlidenhet. I det man bare leser overskriften kommer det ikke tydelig frem at ranet er begått i mannens hjem. Det eneste man da har igjen er nærhet i tid, og mannens alder som kun en mindre del av befolkningen deler. Hvis man altså ”ikke er nære nok” til å føle frykt, som Aristoteles’ sitat ovenfor påpeker, og i.o.m at det finnes mange som ikke er på hans alder og ergo ikke like forsvarsløse vil Arne og hans situasjon kunne vekke medlidenhet.

Medlidenhetens motsats er forargelsen. Der medlidenhet er en reaksjon på ”ufortjent motgang”, er forargelse reaksjon på ”ufortjent medgang”; begge er de en reaksjon på urettferdighet og tyder på gode karakteregenskaper. Så gode faktisk at selv Aristoteles’ guder har evnen til å forarges(Aristoteles 2: 15).

Misunnelse kalles også en variasjon over dette temaet. Men der de to ovenstående følelsene vekkes av det urette i en situasjon, vekkes misunnelsen når det skjer med personer som fortjener sin medgang i den egenskap at de er lik deg selv, eller de som yter mindre innsats for å oppnå samme resultat som det du eller andre har nådd(Aristoteles 2: 15). Misunnelsen, en negativ følelse ”ved synet af, at ens jævnbyrdige har succes... ikke for at oppnå noget for en selv, men fordi de andre har det” (Aristoteles 2: 16). Det er nok en gang de som er en selv lik, eller ’nær’, i alder, tid, sted og status som kan utløse følelsen.

Det er altså taleren, eller som i eksemplet brukt her, journalistens oppgave å vekke følelsene for å engasjere publikum og oppnå effekt. Men det er ikke følelsene i seg selv som er det ønskede effekten vanligvis.

I forbindelse med ”Arne (76)..” har jeg altså sett på bruk av frykt, skam og medlidenhet. Er det ønskelig å skape frykt forbundet med det å åpne døren for utkledd barn på Halloween? Det er ingen direkte handling man kan utføre for å ’lindre’ følelsen av frykt eller bedre saken selv, bortsett fra kanskje å unnlate å lukke opp døren for karnevals-kledd, godtesyke barn. Man kan anta at den ønskede effekt faktisk er en fordømmelse av ranerne og medlidenhet for Arne og ingen fysisk handling i dette tilfellet.

Det er mange situasjoner der følelsene kan vekkes det i tillegg finnes konkrete handlinger man kan utføre for

å forbedre situasjonen: et bilde av et sultent barn med fluer i øyenkroken som vekker medlidenhet, og kanskje litt skam?, får deg til å gi penger til unicef; artikler om forurensing og klimaendringer får deg til å ta bussen og resirkulere melkekartongen fordi du får dårlig samvittighet. Men det kan også ha en annen effekt hvis det blir for mye av det samme: artiklene og bildene kan miste sin effekt, de kan bli klisjeer som gjør at vi glemmer saken selv. Dette kan være en ulempe ved vår konstante tilgang og bruk av media.

Det er også viktig å ikke glemme viktigheten av journalistenes, mediets eller talerens ethos . Hvis publikum ikke har tillit til mediet, publikasjonen eller personen vil forsøk på å besvare et retorisk problem være mislykket. For å kunne utnytte pathos til å engasjere noen må en følelse av tillit komme først som et grunnlag for at man skal la seg kunne overbevise og bli følelsesmessig revet med og eventuelt handle.

Aristoteles 1 er her brukt om sitater av Aristoteles hentet fra Andersen 1995; Aristoteles 2 brukes om sitater hentet fra Kompendiet.

Se fotnote over.